

**УТИЦАЈ ИЗВРШНИХ ВЛАСТИ НА КРЕТАЊЕ СТРАНИХ ДИРЕКТНИХ
ИНВЕСТИЦИЈА У СРБИЈИ 1991-2020****THE INFLUENCE OF EXECUTIVE AUTHORITIES ON THE DYNAMICS OF FOREIGN
DIRECT INVESTMENTS IN SERBIA 1991-2020**

Синиша Павковић, Факултет техничких наука, Нови Сад

Област – ИНДУСТРИЈСКИ МЕНАѢМЕНТ

Кратак садржај – Овај рад се бави историјом извршне власти у Србији и њеним утицајима на прилив страних директних инвестиција. Пролази кроз сваку Владу од 1990. до 2020. године, а унутар ње следеће: изборе на којима је дошла на власт, програм најутицајније странке која ју је чинила и њене ставове према СДИ, прилив СДИ у Србију током времена док је била на власти кроз земље из којих су ове СДИ долазиле, као и које су СДИ биле највеће и у којим секторима. На крају, даје компаративну анализу свих представљених Влада, дајући одговор на питање које су имале колику стопу утицаја на долазак страних директних инвестиција у којих земаља.

Кључне речи: стране инвестиције, политички утицај

Abstract -This paper deals with the history of executive power in Serbia and its influence on the inflow of foreign direct investments. It goes through every government from 1990 to 2020 and within it the following: the elections in which it came to power; the program of the most influential party that formed it and its attitudes towards FDI, the inflow of FDI into Serbia during the time it was in power through the countries from which these FDIs came, as well as which FDIs were the largest and in which sectors. In the end, it provides a comparative analysis of all the governments presented, answering the question of which countries had what level of influence on the arrival of foreign direct investments.

Keywords: foreign investments, political influence

1. УВОД

У уводу се даје кратак опис онога о чему се пише у овом раду. Постављају се базе истраживања у смислу тога којим ће током рад бити писан. Такође, постављају се веома важне напомене по питању података који су били окосница самог рада.

**2. Југословенска економија и СДИ претходно
1991. години**

У овом поглављу даје се кратка историја Југославије у периоду од 1945. до 1991. године. Поред ње, приказује се и динамика страних директних инвестиција које су у њу долазиле. У почетку, СДИ бележе знатан пад и готово су непостојеће да би током шездесетих

НАПОМЕНА:

Овај рад проистекао је из мастер рада чији ментор је био проф. др Бранислав Неранчић.

оне почеле полако да се појављују. Због пада већине економских параметара у држави, а самим тиме и њених целокупних економских кретања, током седамдесетих и осамдесетих година, поново се уочава пад прилива СДИ. На крају, променом устава 1988. године, почињу да се поново склапају уговори између домаћих и страних предузећа.

3. Влада Драгутина Зеленовића (1991.)

У овом поглављу представљени су први избори који су се догодили у Југославији од другог светског рата. Описана су дешавања која су им претходила као и њихови резултати. Након тога, показано је како је дошло до формирања Владе и програма њене најутицајније странке, Социјалистичке партије Србије. Како је у овом периоду започињан процес међународне изолације Југославије, нема много страних директних инвестиција у њој које би се могле анализирати. Како год, описан је почетак транзиције Југославије из социјалистичког привредног модела на тржишни као и значење овог процеса за СДИ и генерално југословенску економију и политику.

4. Влада Радомана Божовића

Током Владе Радомана Божовића у Југославији није дошло до великих промена када су у питању стране директне инвестиције због чињенице да је за њено време дошло до грађанског рата и готово потпуне међународне изолације Југославије. Због овога, али и због лакшег разумевања, у даљем тексту Југославију ћемо називати Србија.

5. Влада Николе Шаиновића

Хиљаду деведесет и друга година по многим параметрима може се означити као изузетно бурна за Србију. Током ње је дошло до рата у Босни и Југославија као земља коју су чиниле (данашња) Србија, Црна Гора, Словенија, Босна и Херцеговина, Црна Гора и Северна Македонија, престаје да као таква постоји.

Такође, пред избоге те године долази до бројних протеста опозиције која је била незадовољна интерним и екстерним стањем у ком се држава налазила. Формира се опозициона колона ДЕПОС, а такође постају све утицајније и Демократска странка и неке друге политичке структуре. Без обзира на ово, СПС успева да добије победу на изборима, формирајући мањинску Владу, уз подршку Српске радикалне стране, на челу са Николом Шаиновићем.

Ова Влада не траје дуго, и већ следеће године бива јој изгласано неповерење.

Страних директних инвестиција, због свега већ претходно наведеног у Србији нема. Због тога, Шаиновићева Влада мења политички курс ка помагању државе домаћим предузећима и одржавању интерних економских процеса.

6. Прва Влада Мирка Марјановића

На изборима 1993. године, Социјалистичка партија Србије поново добија највећи број посланика у Народној скупштини али поново не довољно да би самостално формирала Владу. Она потребне мандате налази у Новој Демократији, странци која је на изборима исте године наступила у опозиционој коалицији ДЕПОС са којима заједно прави власт.

У овом поглављу се такође анализира идеологија управо странке Нове Демократије, али и идеологија и историјат Југословенске левице, странке која је била у предизборној коалицији са СПС-ом, па самим тиме била значајан учесник у формирању Владе.

Током ове Владе, 1995. године дошло је до краја Босанског рата, а тиме и престанка економских и политичких санкција Србије. Захваљујући томе, у њу крећу поново да стижу и нове стране директне инвестиције. Да се приметити да је у периоду током 1996. и 1997. године дошло до склапања преко 2800 уговора о страним улагањима, а неопходно је и напоменути да је сама Влада Мирка Марјановића знатно поспешивала СДИ да долазе у Србију.

7. Друга Влада Мирка Марјановића

По трећи пут заредом, на изборима 1997. године, Социјалистичка партија Србије, која је освојила највише мандата није могла самостално да формира Владу. Због овога, она прави коалицију са Српском радикалном странком.

У овом поглављу се анализира управо идеологија и историјат СРС као владајуће странке током овог периода, али и једне од значајнијих странака српске политичке историје, као и њених ставова око СДИ.

С обзиром на чињеницу да је током друге Владе Мирка Марјановића дошло до бомбардовања Србије и њене поновне изолације са интернационалне економске сцене, страних директних инвестиција у овом периоду поново није било.

8. Влада Миломира Минића

Након избора 2000. године и револуције која се десила 5. октобра, долази до формирања прелазне Владе на челу са Миломиром Минићем. Како је ова Влада трајала свега три месеца и како јој је кључни задатак био спремање парламентарних избора исте године, није било довољно интересантних одлука по питању страних директних инвестиција које би се могле коментарисати током њеног трајања.

9. Влада Зорана Ђинђића

На изборима 2000. године убедљиву победу односи Демократска опозиција Србије и на место премијера долази Зоран Ђинђић из Демократске странке. Због тога што су биле две најутицајније странке ове коалиције, даје се анализа историје и програма

Демократске странке и Демократске странке Србије, али и њихових односа према страним директним инвестицијама.

С обзиром на то да су обе ове странке имале позитиван став о СДИ, као и чињеницу да је рат био готов, а Милошевићева владавина - која је била међународно лоше перципирана – готова, могли су се коначно очекивати озбиљнији приливи страних инвестиција у Србију. Тако се и догодило, па укупан износ СДИ за Србију у 2001. годину износи око 184 милиона евра, за 2002. годину скоро пола милијарде, а у 2003. он достиже готово 1,2 милијарде евра.

Што се тиче порекла страних директних инвестиција, највише их је долазило из Холандије, због предузећа попут „Хајнекен“ и „Вахали“, али и због знатних субвенција које је холандска Влада давала. После Холандије, највише је предузећа долазило из држава попут Немачке, Аустрије, Француске и Грчке.

Влада Зорана Ђинђића се завршава трагично, атентатном на премијера. Након тога владу воде Небојша Човић па Жарко Кораћ као в.д. премијери, до формирања њене наследнице.

10. Влада Зорана Живковића

Како је ова Влада била веома краткотрајна (краћа од годину дана), није представљена анализа која њу представља као самосталну, већ као екстензију њене претходнице. Тако се и даље као највећи извор инвестиција појављује Холандија са Хајнекеном, а за њом остале претходно споменуте државе.

11. Прва Влада Војислава Коштунице

На изборима 2003. године долази до такве расподеле мандата у Народној скупштини да ниједна странка или коалиција не може самостално формирати Владу. Након дужих преговарања, долази до компромиса у виду мањинске Владе на челу са Војиславом Коштуницом коју су чинили ДСС, Г17 плус и СПО-НС, а са подршком Социјалистичке партије Србије. Због идеологије ДСС-а, странке нешто више протекционистичке оријентације по питању СДИ, ова Влада већи акценат ставља домаћа предузећа, али и наглашава да ће наставити да ради на томе да привлачи међународна предузећа на територију Србије.

Такође се анализирају програми и историјати странака Г17 плус и СПО, обеју доста либералних и позитивно настројених ка привлачењу СДИ у привредне токове наше земље.

Иако су иницијално, због проблема са председничким изборима те године, 2004. године приливи СДИ обележили пад на ~773 милиона евра, већ од следеће године крећу да се појављују у већим количинама. Тако 2005. године они износе ~1,25 милијарди а 2006. чак ~3,32 милијарде евра.

Највећи инвеститор током овог периода била је норвешка компанија „Теленор“, па је самим тиме Норвешка постала највећи извор прилива СДИ за период прве Коштуничине Владе. Поред Норвешке, као земље из којих долази велики број СДИ, појављују се и Грчка и Немачка.

12. Друга Влада Војислава Коштунице

На изборима 2007. године, поново долази до сличног сценарија као на претходним у смислу немогућности самосталног формирања Владе ниједне од предизборних коалиција. Након рекордног времена по питању преговарања формирања Владе, она коначно настаје и чине је Демократска странка, Демократска странка Србије и Г17 плус, а премијер остаје Војислав Коштуница. Након свега годину дана, због политичке кризе настале једностраним проглашењем самосталности Косова и Метохије, али и политичким неслагањем водећих странака око интеграција према Европској унији, долази до оставке ове Владе и припремања за нове изборе.

Због краткотрајности Коштуничине друге Владе, нема се пуно коментарисати око страних директних инвестиција. Највећи њихов број долази из Аустрије, захваљујући „Вип Мобајлу“ и „Рајфајзен“ банци. Такође знатни приливи СДИ у Србију за овај период долазе и из Италије, Холандије и Грчке.

13. Влада Мирка Цветковића

Након избора 2008. године Владу формирају ДС, СПС и странке мањина, а премијер постаје Мирко Цветковић из ДС-а. Иако је приоритет ове Владе чланство Србије у ЕУ, такође се значај придаје и страним директним инвестицијама.

Без обзира на светску економску кризу која почиње негде када и рад ове Владе, приливи СДИ у Србију нису у знатно великом паду. Поред доласка италијанске фабрике аутомобила „Фијат“ 2008. године са инвестицијом у вредности од око 950 милиона евра, долазе и многе друге. У 2009. години прилив СДИ у Србију износи око 1,83 милијарде евра а 2010. је око 1,24 милијарде. Затим 2011. године поново скаче на око 3,47 милијарди а 2012. пада на свега око 994 милиона. Највећа земља за овај период што се тиче порекла доласка СДИ је Руска Федерација, чији је гигант „Газпром Њефт“ купио српски НИС у вредности од око 950 милиона евра. После ње, виде се знатне количине страних инвестиција које су дошле и из Аустрије, Луксембурга и Холандије.

14. Влада Ивице Дачића

Након избора из 2012. године долази до поновне промене власти, па тако нову Владу формирају СПС, Уједињени региони Србије и Српска напредна странка, са предизборним коалиционим партнерима сваке од наведених, а на место премијера долази Ивица Дачић из СПС-а.

Захваљујући подацима Народне банке Србије, почев од ове Владе, приливи СДИ могу се гледати и анализирати по тромесечјима.

Тако се види изузетна динамичност прилива страних инвестиција у Србију за време Дачићеве Владе. На почетку, у трећем тромесечју 2012. године, он пада на око 388 милиона евра, а крајем године поново расте на 566, што је уједно био и врхунац ове Владе. Након тога пада на најнижу тачку, односно неких 245 милиона евра, па онда бележи раст до трећег квартала 2013. године. Крај ове Владе бележио је пад прилива СДИ.

На крају, током ове Владе је у Србију пристигло око 2,83 милијарде евра страних директних инвестиција. Холандија се поново нашла на челу извора тих СДИ, а иза ње Аустрија и Руска Федерација.

15. Прва Влада Александра Вучића

После избора 2014. године Владу поново формирају СНС и СПС са коалиционим партнерима а на место њеног председника долази Александар Вучић из СНС. Представља се програм Српске напредне странке, као и њена историја са ставовима о СДИ који су веома позитивни.

Ова Влада је успела да задржи константан и снажан прилив СДИ у Србију, а за њен период обележено је око 4,67 милијарди евра нових прилива. Током квартала који су били највећи по питању прилива СДИ, њих је у Србију стизало по скоро 600 милиона евра по кварталу. Највећи број СДИ наставио је да буде из Холандије и Аустрије, а важно је напоменути да је током ове Владе дошло до знатно равномернијег распореда извора прилива страних инвестиција. Тако да је за овај период 29% од укупних страних инвестиција долазило из земаља које нису биле у првих десет.

16. Друга Влада Александра Вучића

Након избора 2016. године, СНС и СПС поново без великих проблема састаљају Владу, а њен премијер наставља да буде Александар Вучић.

Ова Влада наставља позитивну политику према СДИ које настављају са стабилним растом па тако у другом тромесечју 2017. године њихов укупан прилив у Србију износи преко 645 милиона евра. Државе које су најугицајније су Холандија, Швајцарска и Луксембург, а наставља се са егалитаризмом по питању њиховог извора, па тако државе које нису у топ 10 чине четвртину од укупних.

17. Влада Ане Брнабић

Након победе Александра Вучића на председничким изборима 2017. године, на место председнице Владе Србије долази Ана Брнабић.

Она успешно наставља политику привлачења страних директних инвестиција у Србију па тако оне укупно износе око 11,11 милијарди евра током њене Владе. Неке од страних инвестиција које ће обележити ову Владу су уплаћивање концесије за коришћење аеродрома „Никола Тесла“ француске компаније „Винци“, доласак кинеске фирме за прављење гума „Шангдонг Линглонг“, као и сарадња Инфраструктуре железнице Србије и руске компаније „RZD International“ у реконструкцији пруге и изградњи јединственог Диспечерског центра.

Државе које су чиниле десет највећих извора страних директних инвестиција у овом периоду биле су редом, Холандија, Кина, Руска Федерација, Немачка, Аустрија, Мађарска, Швајцарска, Француска и Уједињени Арапски Емирати, а СДИ из осталих држава чиниле су око 22% од укупног удела.

18. ЗАКЉУЧАК

У закључку се наводе три „макропериода“ српске политичке историје: владавина на челу са СПС-ом од 1991. до 2000. године, владавина на челу са ДС-ом и ДСС-ом од 2000. до 2012. године и владавина на челу са СНС-ом и СПС-ом од 2012. до 2020. године. Јасно се види да је током првог периода прилив СДИ у Србију био готово непостојећ. Током другог периода он почиње да се полако појављује док у трећем периоду он креће да расте готово експоненцијално.

ЛИТЕРАТУРА

- [1] „Линглонг“ највећа и најзначајнија инвестиција у Војводини. Политика. 2019. 2019, Политика.
- [2] Business info group. 2012. *Стране директне инвестиције у Србији 2001-2011*. Београд : Business info group, 2012.
- [3] Антонић, Слободан. 2015. *Још није готово; Милошевић*. Београд : Vukotić Media, 2015.
- [4] *Аустрија највећи страни инвеститор у Србију*. Бета. 2012. 2012, Радио-телевизија Војводине.
- [5] *Вип Мобајл инвеститор године у Србији*. Радио-телевизија Војводине. 2008. 2008, Радио-телевизија Војводине.
- [6] Народна банка Србије. 2022. *Страна директна улагања, по земљама, 2010-2021. (ВРМ6)*. Београд: Народна банка Србије, 2022.
- [7] Несторовић, Олгица. 2015. *Стране директне инвестиције као фактор одрживог развоја привреде Србије*. Крагујевац : Економски факултет, 2015.
- [8] Орловић, Славиша. 2002. *Политичке партије и моћ*. Београд: Чигоја, 2002.
- [9] Стојиљковић, Зоран. 2015. *Сва лица опозиције*. Београд: Vukotić Media, 2015.
- [10] *Страна директна улагања, нето обавезе, по делатностима, 2010-2021. (ВРМ6)*. Народна банка Србије. 2022. 2022, Народна банка Србије.

Кратка биографија:

Синиша Павковић рођен је 13.12.1998. у Зрењанину. Дипломски рад на тему „Анализа ризика у интерној ревизији“ одбранио је 2021. године, а мастер рад на тему „Утицај извршних власти на кретање страних директних инвестиција у Србији 1991-2020“ је одбранио 2022. године.